

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

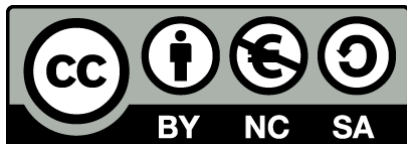
Αρχαία Ελληνική Ιστορία

Ενότητα 12: Συρρίκνωση Β' Αθηναϊκής Συμμαχίας –

Φίλιππος

Αγγελική Σύρκου

Τμήμα Φιλολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- η κατανόηση των αλλαγών που συντελέστηκαν στην νότια Ελλάδα και άνοιξαν το δρόμο για την κυριαρχία των Μακεδόνων.
- η κατανόηση του στρατηγικού σχεδίου του Φιλίππου για να ηγηθεί των Ελλήνων σε έναν πόλεμο εναντίον των Περσών.

Περιεχόμενα ενότητας

- Στην ενότητα εξετάζονται τα γεγονότα του Συμμαχικού πολέμου (357-354 π. Χ.) που οδήγησαν στην συρρίκνωση της Β' Αθηναϊκής Συμμαχίας, οι ενέργειες του Φιλίππου στο εσωτερικό και εξωτερικό του μακεδονικού κράτους μέχρι το συνέδριο της Κορίνθου (αναδιαμόρφωση μακεδονικού στρατού, υποταγή της Ολύνθου, Γ' ιερός πόλεμος, νίκη στην Χαιρώνεια). Τέλος, παρουσιάζονται οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες της εποχής.

Συμμαχικός πόλεμος (357 -355 π. Χ.)

Συρρίκνωση της Β' αθηναϊκής συμμαχίας

Συμμαχικός πόλεμος (357 - 355 π. Χ.)

- **Αθήνα:** πτώση Καλλίστρατου, καταδίκη (ξεκαθάρισμα λογαριασμών ή καταδίκη μιας πολιτικής!) και αυτοεξορία στην αυλή του βασιλιά της Μακεδονίας.
- Η μετά Καλλίστρατο πολιτική: σκληρή, κληρουχίες, εμπλοκή στα εσωτερικά των πόλεων → **Συμμαχικός πόλεμος το 357 π. Χ. λόγω της** αποσκίρτησης της Χίου, Ρόδου, Κω και ανταρσία στις πόλεις της Προποντίδας και Χερσονήσου → **πρόβλημα επισιτισμού Αθήνας.**
- αντίπαλοι: **Αθήνα** → ← **Χίος, Ρόδος, Κως**
- Οι Χίοι, οι Κώοι και οι Ρόδιοι οργισμένοι από την ολοένα πιο αυταρχική συμπεριφορά των Αθηναίων επαναστάτησαν ύστερα από υποκίνηση του σατράπη της Καρίας Μαυσώλου, ενώ είχαν και την υποστήριξη του Βυζαντίου.

Συμμαχικός πόλεμος (357 - 355 π. Χ.)

- Αρχηγοί των αθηναϊκών δυνάμεων ορίστηκαν οι στρατηγοί **Χάρης και Χαβρίας**.
- Η πολιορκία της Χίου το **356 π. Χ.** τερματίστηκε **με ήττα των Αθηναίων** και θάνατο του **Χαβρία**.
- Το 356 π. Χ. οι επαναστάτες επιτίθενται στις κληρουχίες της **Λήμνου, Σάμου και Ίμβρου**. Οι Αθηναίοι στέλνουν 3 στρατηγούς (Ιφικράτη, Χάρη και Τιμόθεο) για να καταστείλουν την ανταρσία. Ο Χάρης μένει μόνος, γιατί λόγω θαλασσοταραχής οι άλλοι στρατηγοί αρνήθηκαν να εμπλακούν. Έτσι ο Χάρης ηττάται **στα Έμβατα το 356 π. Χ.** → **παραχώρηση αυτονομίας στις επαναστατημένες πόλεις**.
- Στη συνέχεια ο Χάρης τους κατηγόρησε ως προδότες και επιτέθηκε μόνος του, χάνοντας τη μάχη με πολλές απώλειες. Αργότερα ο Τιμόθεος, ο Μενεσθέας και ο Ιφικράτης θα δικάζονταν με την κατηγορία της προδοσίας, αλλά μονάχα στον πρώτο θα επιβαλλόταν χρηματική ποινή. Εκείνος, αδυνατώντας να πληρώσει, κατέφυγε στη Χαλκίδα.

Η συρρίκνωση της Β' αθηναϊκής συμμαχίας

- Η Β' αθηναϊκή συμμαχία συρρικνώθηκε μετά το Β' συμμαχικό πόλεμο (357-355 π. Χ.), αυτόν που έλαβε χώρα λόγω της αποστασίας της Ρόδου, της Κω, της Χίου και του Βυζαντίου.
- Μετά το τέλος του πολέμου η συμμαχία συρρικνώθηκε στο 1/3 του χώρου που κατείχε. Ό,τι απέμεινε απωλέσθηκε με τη μάχη στη Χαιρώνεια (338 π. Χ.). Σύμφωνα με την ειρήνη που ακολούθησε καταλυόταν η συμμαχία και η Αθήνα διατηρούσε μόνο τις κληρουχίες της.

Η Β΄ Αθηναϊκή Συμμαχία

Χάρτης με τις πόλεις-μέλη της Β΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Second_athenian_league_map.PNG)

Ο σατράπης της Καρίας, Μαύσωλος.

Άγαλμα του Μαύσωλου, προερχόμενο από το περίφημο Μουσολείο. Βρετανικό Μουσείο.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Statue_Maussollos_BM_Sc1000.jpg)

Το Μαυσωλείο

Έγχρωμο χαρακτηριστικό του Martin Heemskerck με απεικόνιση του Μαυσωλείου.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mausoleum_of_Halicarnassus.jpg)

Το Μαυσωλείο

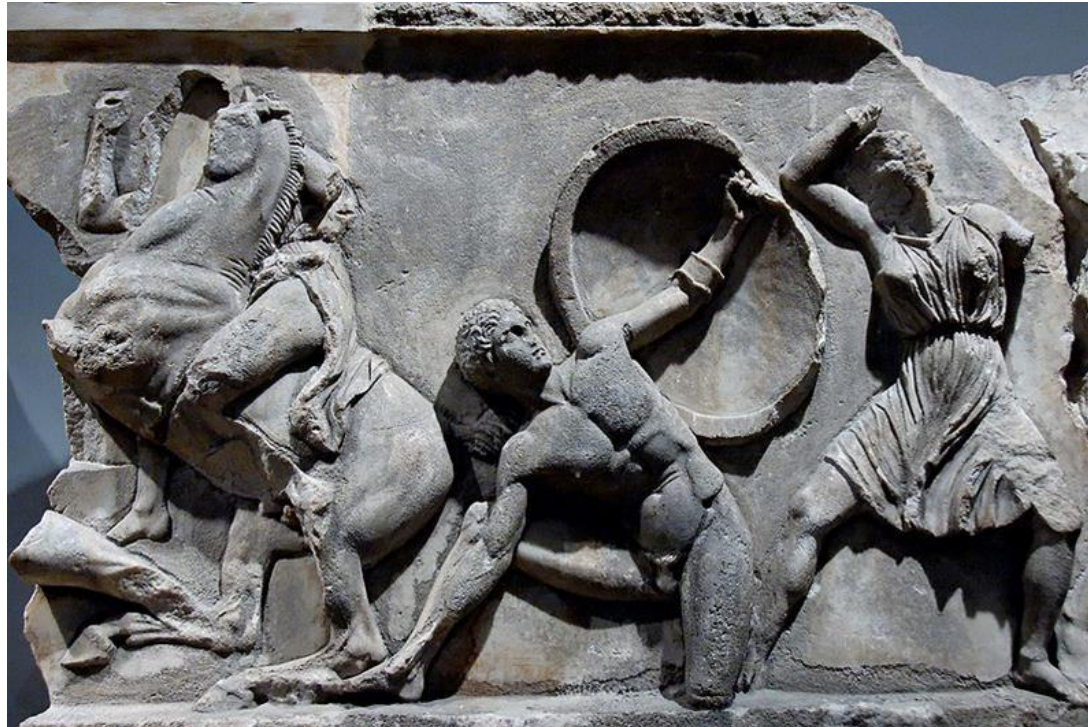
Το Μαυσωλείο εθεωρείτο ένα από τα 7 θαύματα του κόσμου. Συνδύαζε το ελληνικό περιστύλιο με την πυραμιδοειδή βαθμιδωτή στέγη.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_maussolleion_model_dsc02711-miniaturk_nevit.jpg)

Η ζωφόρος του Μαυσωλείου

Τμήμα της ζωφόρου του Μαυσωλείου (Βρετανικό Μουσείο). Η ζωφόρος απεικόνιζε μυθική μάχη ανάμεσα σε Έλληνες και Αμαζόνες. (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amazonomachy_Halicarnassus_BM_1014.jpg)

Η ζωοφόρος του Μαυσωλείου

Τμήμα της ζωοφόρου του Μαυσωλείου (Βρετανικό Μουσείο).
Διασώθηκε, επειδή οι ντόπιοι την χρησιμοποίησαν για να καλύψουν
έναν αποχετευτικό αγωγό.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amazonomachy_Halicarnassus_BM_n3.jpg)

Η ζωοφόρος του Μαυσωλείου

Τμήμα της ζωοφόρου του Μαυσωλείου (Βρετανικό Μουσείο).
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amazonomachy_Halicarnassus_BM_1015.jpg)

Το Μαυσωλείο

Μαρμάρινος ίππος με υπολείμματα από μπρούντζινο χαλινάρι (Βρετανικό Μουσείο)
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Horse_Halicarnassus_BM_1002.jpg)

Το Μαυσωλείο

Ό, τι έχει απομείνει σήμερα στη θέση του Μαυσωλείου.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mausoleum_of_Maussollos_ruins.JPG)

Ο Φίλιππος και το τέλος της Ελληνικής ανεξαρτησίας

Πηγές: Δημηγορίες Δημοσθένη - Αισχίνης

Το Βασίλειο της Μακεδονίας

- Διάφοροι πληθυσμοί, άλλοι ελληνικοί και άλλοι με προελληνικά στοιχεία. Άνθρωποι **ελεύθεροι** που υπηρετούσαν στο στρατό και ασχολούνταν με την γεωργία.
- Τον **βασιλιά** περιέβαλλε μια αριστοκρατία μεγάλων γαιοκτημόνων.
- Ο ρόλος της συνέλευσης του μακεδονικού στρατού έχει διχάσει τους μελετητές:
 1. Η συνέλευση έπαιζε σημαντικό ρόλο στα δικαστικά θέματα και στην ανάδειξη του βασιλιά άρα η μακεδονική βασιλεία ήταν στρατιωτική μοναρχία.
 2. Άλλοι αντίθετα πιστεύουν ότι η μακεδονική βασιλεία συνδέεται με τις μοναρχίες ανατολικού τύπου και ο ρόλος του στρατού ήταν περιστασιακός.
- Ο βασιλιάς στηρίζεται στους **πεζέταιρους**, ένα σώμα πεζών στρατιωτών οργανωμένων σε **φάλαγγα**.

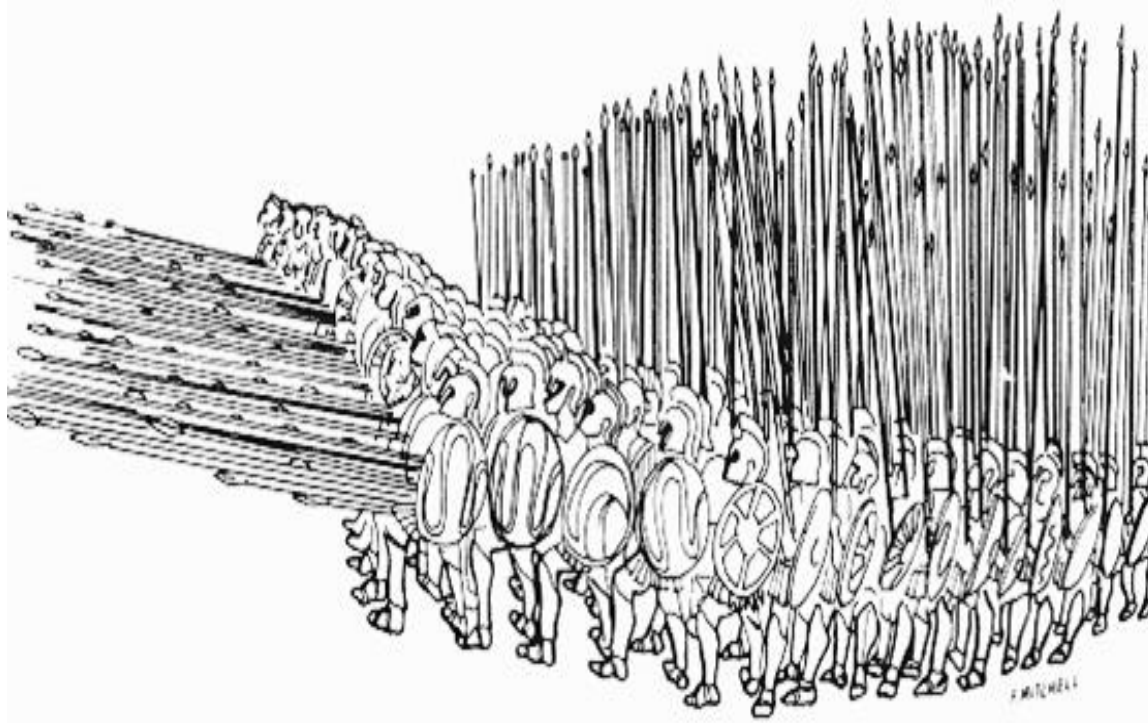
Τα πρώτα χρόνια του 4ου αιώνα περίοδος κρίσης για την Μακεδονία

- Λόγω:
 1. **Επανάστασης** των φόρου υποτελών γειτόνων και
 2. **Πολιτικής αστάθειας** μέχρι που ο Φίλιππος υποδείχτηκε από τη συνέλευση του στρατού για να διασφαλίσει την αντιβασιλεία (ο Αμύντας, γιός του Περδίκκα, ήταν ακόμα ανήλικος το **359 π. Χ.**, όταν πέθανε ο πατέρας του).
- Ο Φίλιππος **ξεφορτώνεται τους μνηστήρες του θρόνου, συνάπτει συμμαχίες** με γείτονες λαούς (παντρεύεται την Ολυμπιάδα κόρη του Νεοπτόλεμου βασιλιά της Ηπείρου), άλλους νικά στο πεδίο της μάχης, Παίονες και Ιλλυριούς, και το **358 π. Χ. γίνεται βασιλιάς.**

Ο μακεδονικός στρατός

- Ο Φίλιππος διέθετε ξεχωριστές στρατιωτικές, οργανωτικές και διπλωματικές ικανότητες.
- Για την υλοποίηση των σχεδίων του **αναδιοργάνωσε το στρατό:**
 1. τα σώματα των **εταίρων** και **πεζέταιρων**. Τους τελευταίους εξόπλισε με ένα πολύ μακρύ δόρυ, τη **σάρισα**, και
 2. τους οργάνωσε σε **μεγάλες μονάδες**, που παρατάσσονταν σε βάθος **16** στίχων. Αυτοί αποτέλεσαν την περίφημη **μακεδονική φάλαγγα**.
 3. Συγκρότησε τμήματα ελαφρά οπλισμένων ιππέων, **υπασπιστές**, τμήματα **ακοντιστών**, **τοξοτών** και εφοδίασε το στρατό με **πολεμικές μηχανές**.

Η μακεδονική φάλαγγα

Σύγχρονη απεικόνιση μακεδ. φάλαγγας. Το μεγάλο μήκος της σάρισσας κρατά τον εχθρό σε απόσταση τέτοια που δεν μπορεί να πλήξει τους φαλαγγίτες.

(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Makedonische_phalanx.png)

Η μακεδονική σάρισα

- Η σάρισα ήταν κατασκευασμένη από σκληρό ξύλο κρανιάς, δέντρο που αφθονεί στα βουνά της δυτικής Μακεδονίας (της Άνω Μακεδονίας των αρχαίων). Η κρανιά φτάνει σε μεγάλο ύψος με ευθύ κορμό, παρέχοντας έτσι δόρατα με μεγάλο μήκος, σχετικά ελαφρά, με σκληρότητα και αντοχή.
- Χαρακτηριστικό της σάρισας, το οποίο κυρίως διαφοροποιούσε τη μακεδονική από τις οπλιτικές φάλαγγες, ήταν το μήκος της. Αρχικά περίπου 5,5 μέτρα, έφτασε τον 2ο π. Χ. αιώνα τα 6,50 μέτρα. Είχε σιδερένια αιχμή και στο αντίθετο άκρο ένα αντίβαρο που το βοηθούσα να καρφώνεται στο έδαφος. Ο φαλαγγίτης τη χειριζόταν με τα δύο χέρια.

Η επέκταση του μακεδονικού κράτους

- Ο Φίλιππος αρχίζει διαπραγματεύσεις με την Αθήνα αλλά το **357 π. Χ.** κυριεύει την **Αμφίπολη** και το **356 π. Χ.** πολιορκεί την **Ποτίδαια**, την καταλαμβάνει και τη δίνει πίσω στους Χαλκιδικείς.
- Η Αθήνα απασχολημένη με τον συμμαχικό πόλεμο, δεν αντιδρά και ο **Φίλιππος εδραιώνει τις θέσεις του στο βόρειο Αιγαίο που ήταν παραδοσιακά τα ερείσματα των Αθηναίων.**
- Παράλληλα στην Αθήνα υπερισχύουν εκείνοι που υποστηρίζουν την παραίτησή της από τις ιδέες της αυτοκρατορίας. Το 354 π. Χ. η μοναδική περιοχή που ήταν έξω από την κυριαρχία του Φιλίππου ήταν το τμήμα της Χαλκιδικής με την **Όλυθο.**
- Η κατοχή των χρυσωρυχείων του Παγγαίου του έδωσε μεγάλη οικονομική δύναμη και τη δυνατότητα να κόψει χρυσό νόμισμα, που ευρέως κυκλοφόρησε στην Ελλάδα.

Ο Γ΄ ιερός πόλεμος

- Το 355 π. Χ. ξεσπά ο Γ΄ ιερός πόλεμος, μια καλή ευκαιρία στο Φίλιππο να επέμβει στα θέματα της νότιας Ελλάδας.
- Αιτία του Γ΄ ιερού πολέμου ήταν η **έχθρα των Θηβαίων κατά Φωκίων.**
- **Αφορμή** αποτέλεσε το γεγονός ότι επιφανείς Φωκείς κατηγορήθηκαν για ιεροσυλία κατά του μαντείου των Δελφών. Έτσι δημιουργήθηκαν δύο αντίπαλες παρατάξεις:
Θηβαίοι (Βοιωτοί, Θεσσαλοί, Λοκροί) → ← Φωκείς, (Αθηναίοι, Κορίνθιοι, Σπαρτιάτες).

Ο Γ΄ ιερός πόλεμος

- Οι Θεσσαλοί ζήτησαν τη βοήθεια του Φιλίππου εναντίον των Φωκέων. Ο **Φίλιππος νικά τους Φωκείς**, καταλαμβάνει τις Φερές και φτάνει **μέχρι τις Θερμοπύλες**, αλλά δεν προχωρεί νοτιότερα, γιατί το στενό φυλασσόταν από δυνάμεις κυρίως των Αθηναίων.
- Αμέσως **μετά αναδιοργανώνει τη Θεσσαλική συμμαχία** και αναλαμβάνει την αρχηγία του στρατού της.

Υποταγή της Ολύνθου (348 π. Χ.)

- Ο Φίλιππος συνεχίζει τις δραστηριότητές του στο βορρά. Εκστρατεύει στην **Ιλλυρία**, επεμβαίνει σε **Ήπειρο** και **Θεσσαλία**, εκστρατεύει στη **Θράκη** και το **351 π. Χ.** πολιορκεί με επιτυχία το **Βυζάντιο**.
- Η παρουσία του στα Στενά αναστατώνει τους Αθηναίους και **ενισχύει την αντιμακεδονική** παράταξη.
- **Συμφωνία ανάμεσα στην Αθήνα και την Όλυνθο**, που περιμένει την επίθεση του Φιλίππου, ο οποίος εισβάλλει στην Χαλκιδική και μετά από πολιορκία καταλαμβάνει την πόλη το **348 π. Χ.** Η βοήθεια που έστειλαν οι Αθηναίοι ήταν μικρή και έφτασε αργά παρά τις προσπάθειες του ρήτορα Δημοσθένη.
- Τα **τείχη της Ολύνθου** γκρεμίστηκαν και οι κάτοικοι **πουλήθηκαν ως δούλοι**. Η αιτία καθυστέρησης της βοήθειας των Αθηναίων ήταν η **επανάσταση των πόλεων της Ευβοίας** που αποσκίρτησαν από την αθηναϊκή συμμαχία το 349/8 π. Χ. και τελικά δεν επέστρεψαν στην συμμαχία παρά τις προσπάθειες των Αθηναίων.

Φιλοκράτειος ειρήνη (346 π. Χ.)

- Οι δυσκολίες της Αθήνας:
 1. απώλεια συμμάχων
 2. η υποταγή της Ολύνθου και
 3. η απροθυμία των ελληνικών πόλεων να συνασπιστούν κατά του Φιλίππου
- οδήγησαν την Αθήνα στη **σύναψη ειρήνης** με το Φίλιππο (**Φιλοκράτειος ειρήνη**) το **346 π. Χ.**, που ήταν **μόνον**, όπως αποδείχτηκε, μια προσωρινή διακοπή συγκρούσεων.

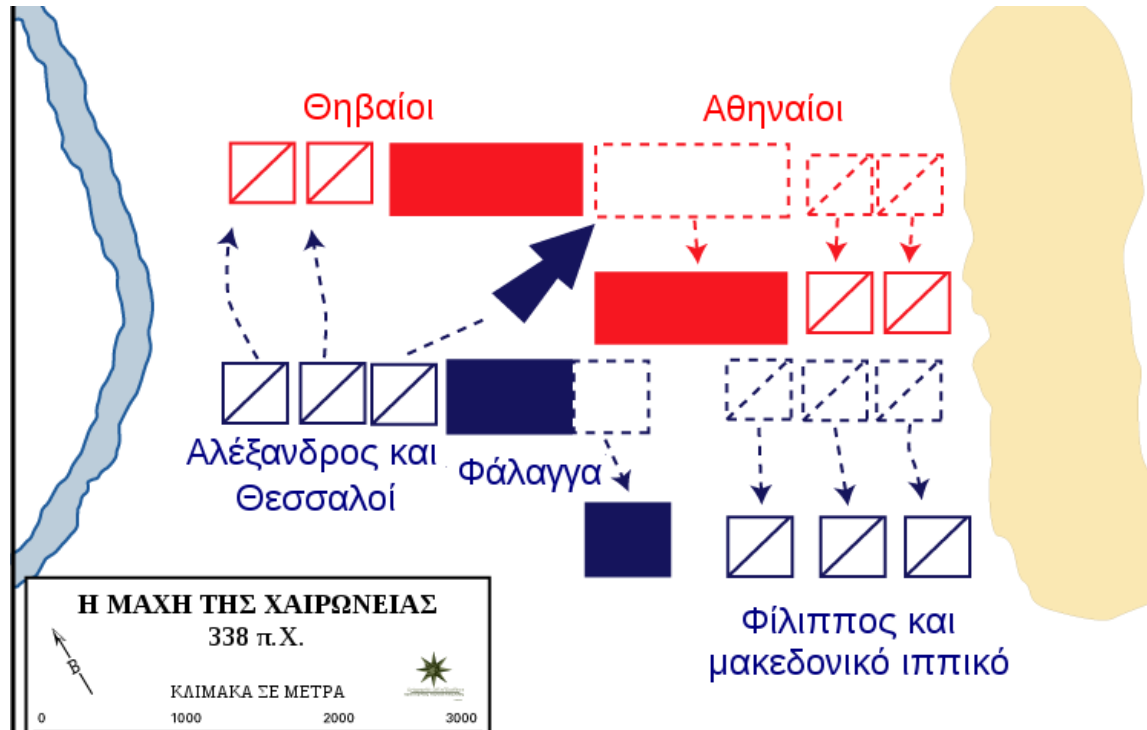
Το τέλος του Γ' ιερού πολέμου

- Το **αμφικτιονικό συνέδριο** κήρυξε τον πόλεμο στους Αμφισσείς ορίζοντας τον **Φίλιππο αρχηγό**. Αυτός πέτυχε την παράδοση των Φωκέων, συγκάλεσε το αμφικτιονικό συνέδριο, που καταδίκασε τους **Φωκείς σε 60 τάλαντα** πρόστιμο και **απώλεια των 2 ψήφων** που είχαν στο συνέδριο, τις οποίες έδωσαν στον Φίλιππο.
- **Η νίκη του αυτή ήταν σημαντική γιατί:**
 - Έγινε ισότιμο μέλος του συνεδρίου.
 - Είχε συνάψει συμμαχία με τους Βοιωτούς.
 - Κατείχε την Θεσσαλία και την Χαλκιδική και έτσι αποκτούσε ισχυρότατη θέση μέσα στην Ελλάδα.

Η νίκη του Φιλίππου στην Χαιρώνεια (338 π. Χ.)

- Τότε ο Φίλιππος κατέβηκε με το στρατό, πέρασε τις **Θερμοπύλες** και στρατοπέδευσε στην Ελάτεια, όπου κανένα εμπόδιο δεν του έκλεινε το δρόμο προς τη Βοιωτία και την Αττική (Δημοσθένης, *Περί του στεφάνου*, 169-170).
- Μπροστά σε αυτόν τον κίνδυνο, **Αθηναίοι και Θηβαίοι αφήνουν κατά μέρος τις διαφορές τους και συνάπτουν συμμαχία.**
- **Το 338 π. Χ. στη Χαιρώνεια** της Βοιωτίας ο Φίλιππος νικά τους ενωμένους Αθηναίους και Θηβαίους.

Η μάχη της Χαιρώνειας (338 π. Χ.)

Σχεδιαστική αναπαράσταση της μάχης της Χαιρώνειας.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Chaeroneia,_338_BC_el.svg)

Η σημασία της νίκης του Φιλίππου

- Η νίκη στη Χαιρώνεια υπήρξε καθοριστική για τη διαμόρφωση της πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα του ύστερου 4ου αιώνα π. Χ.
- Ο Φίλιππος, μονάρχης της Μακεδονίας, μετά από πολλά έτη αιματηρών εκστρατειών και έντονων διπλωματικών διαβουλεύσεων, κατάφερε να καθυποτάξει και τους τελευταίους πυλώνες αντίστασης στα σχέδια του για επικράτηση στον ελλαδικό χώρο.
- Η μάχη της Χαιρώνειας σηματοδοτεί ουσιαστικά την αφετηρία της μακεδονικής κυριαρχίας στα πολιτικά πράγματα της Ελλάδας για σχεδόν έναν αιώνα.
- Επίσης, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον και από στρατιωτική άποψη, αναδεικνύοντας την υπεροχή της μακεδονικής φάλαγγας έναντι της οπλιτικής φάλαγγας των πόλεων-κρατών.

Το Συνέδριο της Κορίνθου (337 π. Χ.)

- Στις αρχές του **337 π. Χ.** με πρόσκληση του Φιλίππου γίνεται σύγκληση συνεδρίου των ελληνικών πόλεων στην Κόρινθο (οι Σπαρτιάτες απουσίαζαν). **Σκοπός του Φιλίππου: η ένωση όλων των Ελλήνων κάτω από την ηγεσία του εναντίον των Περσών.**
- **Οι αποφάσεις του συνεδρίου ήταν:**
 1. **Κοινή ειρήνη** ανάμεσα στις ελληνικές πόλεις που παρέμεναν **αυτόνομες** και διατηρούσαν το **κοινωνικό και πολιτικό τους καθεστώς.**
 2. **Συγκροτήθηκε συμμαχία, επιθετική και αμυντική,** των ελληνικών πόλεων με το Φίλιππο στον εκδικητικό πόλεμο **κατά των Περσών.**
 3. Καθορίστηκαν οι **δυνάμεις** που θα προσέφερε κάθε πόλη.
 4. Ο Φίλιππος ορίστηκε **ηγεμών,** με αυξημένες εξουσίες στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων.

Το σχέδιο του Φιλίππου

- **Σκοπός Φιλίππου:** να τονίσει την ελληνική καταγωγή του και να αναλάβει τον πόλεμο εναντίον των Περσών **για ίδρυση αποικιών** (που θα τερμάτιζαν την ενδημική κρίση στον ελληνικό κόσμο).
- Ο Φίλιππος στέλνει το 336 π. Χ. 10.000 στρατό με τους στρατηγούς **Παρμενίωνα και Άτταλο** ως προπομπή της εκστρατείας που θα ακολουθούσε.
- Δεν πρόλαβε να υλοποιήσει το σχέδιό του γιατί δολοφονήθηκε το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, 336 π. Χ.

Η εποχή των πόλεων

Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτισμός

Μεθοδολογικά θέματα

- Η έρευνα της ελληνικής ιστορίας προσπαθεί να τοποθετήσει τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας **στο πλαίσιο των χαρακτηριστικών των πολιτικών και κοινωνικών δομών του αρχαίου μεσογειακού κόσμου, και όχι να την εξετάσει με βάση τους σύγχρονους όρους.**
- Αυτό συμβαίνει γιατί:
 1. **δε διαθέτουμε αριθμητικά δεδομένα και στατιστικές,**
 2. **αυτό που σήμερα εννοούμε ως οικονομία, δεν είχε για τους Αρχαίους την ιδιαίτερη εκείνη αυτονομία που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη οικονομία.** Για τους Αρχαίους οικονομία σημαίνει την ικανότητα διαχείρισης **του οίκου**, με την ευρύτερη σημασία του όρου. Οι Έλληνες δεν είχαν έναν ειδικό όρο για να δηλώσουν το σύνολο των δραστηριοτήτων παραγωγής και εμπορικής ανταλλαγής, που σημαίνει ότι αυτές οι δραστηριότητες δεν αποτελούσαν αυτόνομο τομέα, αλλά εντάσσονταν σε ένα τρόπο ζωής.

Η αγροτική ζωή

- Το παράδοξο του αρχαίου κόσμου (αρχαϊκών και κλασικών χρόνων): αν και είναι κόσμος πόλεων, η κυριότερη δραστηριότητά του είναι η γεωργία. Ακόμα και στην κλασική Αθήνα που το εμπόριο και η βιοτεχνία άκμαζαν, η γεωργία ήταν η δραστηριότητα της πλειοψηφίας.
- Ο ελληνικός κόσμος των πόλεων είναι ο κόσμος των χωρικών: ο κόσμος των χωρικών και η καλλιέργεια της γης θεωρείται η μόνη δραστηριότητα που αρμόζει σε ελεύθερους ανθρώπους.
- Ο Έλληνας ζει πρωταρχικά από το προϊόν της γης.
- Όμως η γη δεν είναι τόσο εύφορη → **ανάγκη για εισαγωγές**. Ο ελληνικός κόσμος παράγει άφθονα μεσογειακά προϊόντα καλλιεργώντας αμπέλια, ελιές, σπυροφόρα δέντρα.
- Πηγές: Ησίοδου *Έργα και Ημέρες* και Ξενοφώντα *Οικονομικός*.

Η αγροτική ζωή

- Από τις πηγές φαίνεται ότι οι αγροτικές τεχνικές δεν μεταβάλλονται από τον **8^ο έως και τον 4^ο αιώνα**. Τα εργαλεία είναι στοιχειώδη και χρησιμοποιούν τα ζώα για βοηθούς.
- **Η κτηνοτροφία** ήταν η δραστηριότητα της «**ομηρικής**» εποχής και τα πλούτη των ηρώων μετριοούνταν με τα κεφάλια των κοπαδιών τους. Όμως η δημογραφική έκρηξη και η επέκταση της καλλιέργειας της γης **οδήγησαν σε μείωση της κτηνοτροφίας μεγάλων ζώων**.
- Στην κλασική εποχή υπερισχύει **το πρόβατο** για μαλλί, κρέας, γάλα.
- **Το βόδι** είναι ζώο που **δουλεύει και θυσιάζεται**.
- Τα **άλογα** εκτρέφονται για τους **πολέμους, τις αρματοδρομίες**. Η μεγάλη ιδιοκτησία επικρατούσε σε περιοχές όπως η Θεσσαλία, ενώ η Αττική ήταν κομματιασμένη.

Η βιοτεχνία

- Οι αρχαίοι ιστορικοί σπάνια ενδιαφέρονται για τον τρόπο εργασίας των βιοτεχνών.
- Ένα τμήμα αυτών των εργασιών υπάγονται στην οικιακή οικονομία (υφάσματα). Εξειδικευμένοι τεχνίτες για επεξεργασία μετάλλου, πηλού, μαρμάρου, ξύλου, δερμάτων.
- Οι τεχνικές ελάχιστα έχουν αλλάξει από τον 8^ο έως και τον 4^ο αιώνα και δεν πραγματοποιήθηκε καμία πρόοδος. Ίσως σημειώθηκαν κάποιες ποιοτικές μεταβολές.
- Το πρόβλημα της **στασιμότητας** απασχόλησε τους μελετητές που εκφράζουν διαφορετικές απόψεις:
 1. Ευθύνεται ο μεγάλος **αριθμός δούλων**;
 2. Η περιορισμένη ζήτηση και η **απουσία αγοράς**;
 3. Ο τρόπος ζωής και η **νοοτροπία** των Ελλήνων;

Η στασιμότητα της βιοτεχνίας

- Η 1^η άποψη δεν ευσταθεί γιατί μαζί με τους δούλους στα εργαστήρια εργάζονταν και ελεύθεροι πολίτες.
- Η 2^η φαίνεται πιο πειστική, γιατί οι περισσότεροι βιοτέχνες εργάζονται κατά παραγγελία για να ικανοποιήσουν μια τοπική πελατεία, έκαναν βέβαια και εξαγωγές.
- Η 3^η άποψη δείχνει τη στάση ζωής των Ελλήνων, δεν είναι μόνον η περιφρόνηση της χειρονακτικής εργασίας, αλλά και το γεγονός ότι δεν χρησιμοποιούν τα κέρδη τους για επενδύσεις, αλλά τα ξόδευαν μεγαλοπρεπώς ή τα τοποθετούσαν σε «πολιτικές» επενδύσεις, ευεργεσίες ή λειτουργήματα ή τα αποταμίευαν. Η καλλιέργεια της γης ήταν έργο ελεύθερου ανθρώπου, ενώ η βιοτεχνία ήταν δουλειά εξευτελιστική στο μέτρο που ο βιοτέχνης βρισκόταν στην υπηρεσία κάποιου άλλου. Επίσης, ο βιοτέχνης δούλευε σε σκοτεινούς χώρους χωρίς τη δυνατότητα γύμνασης του σώματος, γνώρισμα του ελεύθερου ανθρώπου.

Οι εμπορικές συναλλαγές

- Στηριζόμενοι και στα σύγχρονα ευρήματα (αγγεία, νομίσματα) προσδιορίζουμε τους δρόμους των μεσογειακών συναλλαγών.
- Ο ελληνικός κόσμος ήταν **εξαρτημένος από τις εισαγωγές**.
- **Το σιτάρι** προερχόταν από: Ιταλία, Κυρηναϊκή, Αίγυπτο, Εύξεινο Πόντο. **Η Αθήνα και η Κόρινθος ήταν κέντρα από όπου διακινούνταν το σιτάρι σε άλλες περιοχές.**
- Η Αθήνα **εισήγε** ξυλεία, πίσσα, λινά για πανιά.
- Οι ελληνικές πόλεις **εξήγαν ελαιόλαδο, κρασί, αγγεία.**
- Το νόμισμα εμφανίστηκε στον ελληνικό κόσμο στο τέλος του 7^{ου} π. Χ. αιώνα και θεωρήθηκε αρχικά εργαλείο κοινωνικής δικαιοσύνης και μέσο αποκατάστασης της ισότητας.

Οι εμπορικές συναλλαγές

- **Εμπορικό κέντρο τον 5^ο και 4^ο αιώνα ο Πειραιάς.**
- Οι Αθηναίοι πολίτες **δανειστές και όχι έμποροι.** Έμποροι ήταν ή ξένοι κάτοικοι της Αθήνας ή περαστικοί.
- **Στον Πειραιά** με τη διαμεσολάβηση του τραπεζίτη (επίσης ξένου) ερχόταν σε επαφή ο έμπορος και ο δανειστής, που δανείζεται για να αγοράσει ένα φορτίο και να πληρώσει το ναύκληρο του πλοίου. Έκαναν μια γραπτή συμφωνία με εγγυήσεις υπέρ του δανειστή και του ιδιοκτήτη του πλοίου. **Το δάνειο** δινόταν για **έναν ταξίδι με τόκο μεγάλο** (20% ή 30 %). Η εγγύηση ήταν τα εμπορεύματα που η αξία τους έπρεπε να είναι διπλάσια.
- Μια και το εμπόριο βρισκόταν στα χέρια των περιθωριακών πολιτών, ήταν μια δραστηριότητα που ξέφευγε από τον έλεγχο της πόλης.

Βιβλιογραφία

- Mosse, Cl. – An. Schnapp – Gourbeillon, *Επίτομη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας* (2000-31 π. Χ.), Μτφρ. Λ. Στεφάνου. Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα 2010.
- Ησίοδος, *Έργα και Ημέρες*
- Ξενοφών, *Οικονομικός*

Τέλος Ενότητας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης